

возрождению дуды приобщился и Белорусский институт культуры, где в процесс обучения игре на духовых инструментах была включена белорусская дуда. Важным в возрождении и популяризации дуды стали дударские фэсты, идея проведения которых принадлежит автору. Благодаря увлечённости и интересу молодых дударей на «Хуторе Дударя» проводились и проводятся международные семинары по теме эргологии и репертуара дуды. Организатором первых фэстов был И. Михно, позднее – Д. Сосновский, руководитель группы «Стары Ольса», которая одна из первых ввела дуду в свой репертуар в стиле фолк-модерна и неофолка.

Новыя гістарычныя выклікі: што патрэбна, каб Беларусь змагла годна на іх адказаць?

Г.М. Лыч
(Мінск, Беларусь)

Апошнім часам чалавецтва апынулася перад выключна сур'ёзнымі выклікамі, якія патрабуюць ад яго неадкладнага адэкватнага адказу. Гэта, перадусім, няўхільнае павышэнне узроўню забруджвання навакольнага прыроднага асяроддзя, з'ядненне планетай Зямля рэсурсамі, неабходнымі для развіцця матэрыяльнай вытворчасці, усё больш шырокае распаўсюджванне міжнароднага тэрарызму. Кожная з памянёных пагроз, калі яе своечасова не прадухіліць, здольная паставіць пад сумненне нават само існаванне сучаснай цывілізацыі.

Акрамя глабальных, перад кожнай асобай краінай паўстаў шэраг не менш сур'ёзных лакальных выклікаў, ад адказу на якія будзе напрамую залежыць яе далейшы лёс. У прыватнасці для Беларусі адным з такіх выклікаў з'яўляецца пагроза страты нацыянальнай эканомікай сваёй канкурэнтаздольнасці на сусветным рынку, што можа пацягнуць за сабой страту Беларуссю свайго эканамічнага і палітычнага суверэнітэту, дзяржаўнай незалежнасці, а ў наступным і знікненне беларусаў на этнічнай карце свету ў якасці самастойнага самабытнага этнасу.

Дадзеная праблема для мяне, як эканаміста, натуральна, найбольш блізкая. Таму менавіта на яе прыкладзе паспрабую адказаць на пытанне, пастаўленае ў назве майго даклада. Разам з тым хачу зазначыць, што ў сваёй аснове ён будзе справядлівым і ў стасунках да ўсіх астатніх выклікаў.

Адначасова падкрэслію, што з улікам тэматычнай накіраванасці канферэнцыі акцэнт будзе зроблены на пытаннях сацыялогіі і псіхалогіі. Хаця, безумоўна, зусім без пытанняў эканомікі тут ніяк не абысціся.

Першае, на чым на пачатку мяркую засяродзіць вашу ўвагу, – гэта пытанне, чаму забеспячэнне канкурэнтаздольнасці нацыянальнай эканомікі і вядучых суб’ектаў гаспадарання сёння набыло для Беларусі лёсавызначальнае значэнне. Асноўных прычын азначанаму дзве. Адна з іх – глабалізацыя сусветнай эканомікі, якая суправаджаецца лібералізацыяй знешняга гандлю.

Як і любая іншая складаная сацыяльна-эканамічная з’ява, глабалізацыя мае два бакі – станоўчы і адмоўны. Яна стварае не толькі спрыяльныя перадумовы для паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, але і сур’ёзныя пагрозы яе эканамічнаму, а праз яго, і палітычнаму суверэнітэту. Пры тым выйграюць ад удзелу ў глабалізацыйных працэсах у сферы эканомікі, як правіла, перадавыя краіны, а прайграюць часцей за ўсё адсталыя.

Становішча апошніх сур’ёзна ўскладняецца тым, што, нягледзячы на ўсе пагрозы, якія нясе з сабой глабалізацыя, яны не могуць дазволіць сабе застацца ў баку ад яе. У такім разе ім непазбежна пагражае цягам часу ўсё большае тэхніка-тэхналагічнае і сацыяльна-эканамічнае адставанне без якіх бы там ні было надзей на лепшую будучыню. Удзел жа ў глабалізацыйных працэсах дае ім хоць якісьці шанец на тое, што калі не ў агляднай, дык хоць у больш аддаленай перспектыве яны ўсё ж такі змогуць у рэшце рэшт пераадолець сваё хранічнае адставанне і заняць свой пачэсны пасад між перадавых краін свету.

Беларусь ў тэхніка-тэхналагічным і сацыяльна-эканамічным плане, на вялікі жаль, не адносіцца да ліку авангардных краін, якія маюць мажлівасць напоўніцу карыстацца выгодамі ад глабалізацыі. Нам даводзіцца болей асцерагацца тых пагроз, якія ўтойвае яна ў сябе для беларускай эканомікі. А яны ўжо сёння відавочныя, аб чым

не двухсэнсоўна сведчаць агромністыя запасы гатовай прадукцыі на складах айчынных прадпрыемстваў. На гэтае паказвае і той факт, што пераважную большасць сваёй экспартнай прадукцыі беларускія вытворцы збываюць на рынках Садружнасці незалежных дзяржаў, найперш Расіі. На прэстыжных жа рынках Еўрапейскага саюза і іншых прамыслова развітых краін Захаду запатрабаванымі аказваюцца толькі адзінкавыя віды айчыннай прадукцыі. Пры тым гэта альбо сыравіна, альбо прадукты яе першаснай перапрацоўкі. Доля ж высокатэхналагічнай, навукаёмістай прадукцыі з высокай дабаўленай вартасцю ў складзе беларускага экспарту на прэстыжных зарубежных рынках зусім мізэрная.

У сувязі з тым, што Расія ўжо ўступіла ў Сусветную гандлёвую арганізацыю, а Казахстан збіраецца зрабіць тое ж самае ў бліжэйшы час, нельга выключыць, што зусім хутка для Беларусі стане праблематычным нават захаванне такога нізкаэфектыўнага экспарту. Справа ў тым, што ўступленне краіны ў Сусветную гандлёвую арганізацыю абавязвае яе адкрыць свой ўнутраны рынак усім замежным вытворцам і забяспечыць для іхняга пазіцыянавання на ім умовы такія ж, як і для ўласных вытворцаў.

Адсюль вынікае, што ўжо ў самыя бліжэйшыя гады беларускія экспартцёры на расійскіх і казахстанскіх рынках будуць вымушаны канкурыраваць не толькі з мясцовымі вытворцамі, але і з транснацыянальнымі карпарацыямі і буйнымі нацыянальнымі кампаніямі развітых краін Захаду, якія з'яўляюцца лідэрамі па адпаведных напрамках сусветнага навукова-тэхналагічнага прагрэсу і дзякуючы гэтаму вырабляюць высокаякасную прадукцыю пры найменшых выдатках. Пры гэтым ні Расія, ні Казахстан не змогуць далей, як яны гэта рабілі дагэтуль, надзяляць беларускіх імпарцёраў якімісьці асаблівымі ільготамі. Усе імпарцёры на рынках названых краін будуць пастаўлены ў аднолькавыя ўмовы.

Больш за тое, паколькі Беларусь уваходзіць у адзін і той жа Мытны саюз, што Расія і Казахстан, а значыць, мае агульны з імі рынак, то транснацыянальныя карпарацыі і нацыянальныя кампаніі Заходніх краін аўтаматычна атрымаюць права свабоднага доступу і на беларускі рынак. Пры гэтым беларускія ўлады будуць пазбаўлены права чыніць ім якіясьці штучныя перашкоды на шляху рэалізацыі сваіх тавараў і паслуг у Беларусі.

Усё адзначанае вышэй ставіць беларускія прадпрыемствы ў прынцыпова іншыя ўмовы функцыянавання. Ім трэба будзе выжываць ва ўмовах значна больш жорсткай канкурэнцыі, пры тым з боку вытворцаў, якія істотна пераўзыходзяць іх па сваім тэхнікатэхналагічным і арганізацыйна-кіраўніцкім узроўні развіцця. А гэта азначае, што рэальная верагоднасць поўнай паразы ў дадзенай бескампраміснай барацьбе для беларускіх таваравытворцаў узрастае шматкроць. Разам з ёй адпаведна ўзрастае і верагоднасць поўнага абвалу ўсёй нацыянальнай эканомікі. І менавіта ў гэтым другая асноўная прычына, чаму сёння забеспячэнне канкурэнтаздольнасці нацыянальнай эканомікі і вядучых айчынных суб'ектаў гаспадарання набыло для Беларусі лёсавызначальнае значэнне.

А цяпер самы раз перайсці да непасрэднага адказу на пытанне, ці здольная сённяшняя Беларусь годна адказаць на дадзены гістарычны выклік?

Зразумела, як само пастаўленае пытанне, так і мажлівы адказ на яго маюць шматаспектны характар. Усебакова і грунтоўна асвятліць іх у межах рэгламенту, канешне, немагчыма. Таму засяроджуся ў асноўным на сацыяльна-псіхалагічных аспектах. Для гэтага на пачатку некалькі звужу першапачатковае пытанне: якімі павінны быць нашыя дзяржава, грамадства і асобны грамадзянін, каб беларуская нацыянальная эканоміка і айчынныя вядучыя суб'екты гаспадарання аказаліся ў стане вытрымаць самую жорсткую канкурэнцыю на сусветным рынку, маглі і надалей забяспечваць эканамічную бяспеку і незалежнасць нашай Бацькаўшчыны?

Перадусім, каб быць да канца зразумелым, зазначу, што ў дадзеным выпадку пад дзяржавай я разумею не краіну, а асноўную палітычную арганізацыю грамадства (нацыі), якая складаецца з урада і ягоных кіраўніцкіх органаў і сілавых структур, ці, інакш кажучы, палітычную надбудову над грамадствам. У такім сваім азначэнні дзяржава ў трыядзе «дзяржава–грамадства–грамадзянін» з'яўляецца абслугоўваючым складнікам. Яе прызначэнне – стварэнне неабходных умоў для плённай працы кожнага асобнага грамадзяніна і ўсяго грамадства цалкам.

Паколькі размова ідзе аб канкурэнтаздольнасці, а важнейшай канкурэнтнай перавагай і нацыянальнай эканомікі, і асобных вытворцаў на сучасным этапе сусветнага эканамічнага развіцця з'яўляецца параўнальна большая прасунутасць у галіне навукова-

інавацыйнай дзейнасці, то галоўнымі накірункамі намаганняў дзяржавы ў дадзенай сферы павінны быць, па-першае, садзейнічанне кожнаму асобнаму грамадзяніну ў набыцці новых ведаў, і, па-другое, стварэнне спрыяльных умоў для іх максімальнага выкарыстання з мэтай паскарэння інавацыйнага развіцця айчыннай вытворчасці.

Асабліва важна дамагчыся ўсталявання ў краіне сапраўднага культу ведаў і забяспечыць доступ да іх кожнай асобе з тым, каб кожны чалавек мог у поўнай меры раскрыць і выкарыстаць свой творчы, стваральны талент на карысць Радзімы. Для гэтага дзяржаве неабходна пастаянна клапаціцца не толькі аб развіцці айчыннай адукацыйнай сістэмы і свабодным доступе да самай высокай адукацыі кожнаму чалавеку, не абдзеленаму прыродай талентам, але і аб забеспячэнні людзям разумовай працы належнага ўзроўню і якасці жыцця. Бо, пакуль работнікі адукацыі і навукі будуць атрымліваць заработную плату, меншую за заработную плату работнікаў фізічнай працы, якія фактычна не маюць ніякай кваліфікацыі, ні аб якім паскораным інавацыйным развіцці не можа быць і гаворкі. А значыць, не можа быць гаворкі і аб гарантаванай канкурэнтаздольнасці беларускай эканомікі на сусветным рынку.

Разам з тым, каб Беларусь магла годна адказаць на новыя гістарычныя выклікі, пэўным патрабаванням павінны адпавядаць таксама беларускае грамадства і яго асобныя члены. З пункту гледжання забеспячэння канкурэнтаздольнасці нацыянальнай эканомікі асабліва важна, каб і беларускае грамадства, і асобныя грамадзяне былі інавацыйна арыентаванымі. Гэта значыць, пастаянна нацэленымі на дасягненне ўсё новых вяршынь у сваім развіцці, заклапочанымі назапашваннем новых ведаў і авалодваннем новымі спосабамі і сродкамі іх эфектыўнага выкарыстання ў імя як няўхільнага ўсебаковага росквіту Айчыны, так і павышэння матэрыяльнага і культурнага ўзроўню ўласнага жыцця.

Каб у поўнай меры адпавядаць дадзенаму першаснаму патрабаванню, нашыя грамадзяне павінны быць сапраўднымі патрыётамі сваёй Радзімы ў шырокім сэнсе гэтага слова. Акрамя таго, ім павінна быць уласціва высокае пачуццё нацыянальнай і чалавечай годнасці, імкненне не толькі да забеспячэння ўсё большага матэрыяльнага дастатку, але і да няўхільнага павялічэння

свайго духоўнага багацця, якое засцерагае асобу і ўсё чалавецтва ад згубнай спажывецкай псіхалогіі.

Сёння патрыятызм часцей за ўсё ўспрымаецца намі ў звужаным сэнсе, усяго толькі як ваенны патрыятызм, то бок так як гатоўнасць ахвяраваць сваё жыццё ў барацьбе са знешнім ворагам. Аднак з пункту гледжання вырашэння лёсавызначальнай праблемы канкурэнтаздольнасці нацыянальнай эканомікі такі скажоны патрыятызм малапрадукцыйны. Да ўсяго, ён не мае асаблівага станоўчага значэння і ў сувязі з тым, што Беларусі наўрад ці давядзецца хоць калі-небудзь весці вайну за сваю дзяржаўную незалежнасць. Калі ж наша Бацькаўшчына і акажацца ўцягнутай у вайну, то ў ёй не будзе месца ніякаму рамантызму, а значыць, і гераізму. То будзе суцэльная мясарубка, у якой вырашальная роля будзе належыць не асобе, а дасканаласці зброі і арганізацыі вядзення баявых дзеянняў на вышэйшым узроўні. Прывіць маладому чалавеку свядомую гатоўнасць ахвяраваць сваім жыццём у падобнай вайне дзеля захавання дзяржаўнай незалежнасці Айчыны вельмі цяжка, калі не сказаць увогуле немагчыма. Ён на гэта пойдзе толькі пад жорсткім прымусам.

Жыватворным для годнага адказу Беларуссю на новыя гістарычныя выклікі можа быць толькі патрыятызм, заснаваны на сыноўскай любові да Бацькаўшчыны, глыбокай павазе да нацыянальнай культуры, у тым ліку роднай мовы, народных традыцый і звычаяў, і ґрунтоўным веданні гісторыі сваёй краіны і свайго народа. Толькі такі патрыятызм спалучаецца з высокім пачуццём нацыянальнай і чалавечай годнасці як першаасновы моцнага духу і нястрыманых памкненняў да ўсё новых творчых вяршынь і здольны спарадзіць самаадданае служэнне асобы сваёй Айчыне.

Не менш важна, каб кожны асобны грамадзянін меў высокія патрабаванні да матэрыяльнага і культурнага ўзроўню ўласнага жыцця. Бо чалавек, які задавальняецца ў сваім жыцці «чаркай і скваркай» не можа быць здольным да вялікіх здзяйсненняў і ў імя сваёй Айчыны. Пры гэтым, зразумела, неабходна забяспечваць належныя суадносіны паміж рэалізацыяй агульнанацыянальных і асабістых інтарэсаў. Рэалізацыя асабістых інтарэсаў не павінна супярэчыць рэалізацыі агульнанацыянальных інтарэсаў, а тым больш ажыццяўляцца за кошт ушчамлення апошніх.

Грамадства дзеля годнага адказу на новыя гістарычныя выклікі павінна ўяўляць сабою як мага больш цесна згуртаваную супольнасць і магло цалкам засяродзіць усе свае намаганні на забеспячэнні паслядоўнай і максімальна поўнай рэалізацыі агульнанацыянальных інтарэсаў. У той жа час яно не павінна скоўваць ініцыятыву індывідаў і вынішчаць іншадумства, паколькі менавіта іншадумцы часцей за ўсё з'яўляюцца носьбітамі новых жыватворных ідэй, рэалізацыя якіх спрыяе паскарэнню навукова-тэхналагічнага прагрэсу. Адначасова грамадству належыць садзейнічаць максімальна шырокай свабодзе творчасці і прадпрымальніцкай дзейнасці сваіх членаў, кіруючыся прынцыпам: чым багацейшыя грамадзяне, тым багацейшыя грамадства і краіна.

Пажадана таксама, каб грамадства было структурыравана па ўсіх асноўных напрамках сваёй жыццядзейнасці. Бо толькі ў такім выпадку яно рэальна зможа стварыць неабходныя ўмовы для плённай працы сваіх членаў і стаць належнай процівагай дзяржаве, здольнай прадухіляць шырокае распаўсюджванне карупцыі і ўсіх іншых праяў злоўжывання ўладай у чынавенскім асяроддзі.

Теория лингвистической абсолютности, или Пока ходитъ мы умеем

И.В. Морозов

Ivm2010@rambler.ru

(Минск, Беларусь)

...Нет, не зря язык в современном понимании отнюдь не бездушное средство коммуникации, но имманентная присущность, душа всякой национальной культуры. Ибо, как уже давно замечено, «...язык всеми тончайшими фибрами своих корней связан с народным духом» (В. Гумбольдт). Это его внутренняя познавательная и поэтическая энергия, единственная возможность непредвзятого мышления, свободного обмена мыслями, и самого принципиального диалога личности – самой с собой.

И уже это в достаточной мере подтверждает концепцию лингвистической относительности Сепира-Уорфа, многие другие исследования, исповедующие опосредованность человека языком-